

Tartus 1884–1891 ilmunud kuukirjast „Oma Maa. Teaduste ja juttude ajakiri” ning selle kirjastamis- ja trükiraskustest.

Siinkohal soovime Sulle, armas Ingi, veel kord head tervist ja rõõmsat teenitud puhkust, aga ka pikki ja valgeid päevi ning rahulikke ja kosutavaid öid, et jätkuks jõudu ja tahtet paberile korrastada oma teadmised Tartu esimesest eestlasest trükikojaomanikust Carl August Gottlieb Mattiesenist ja tema pojast, oma aja tähtsaimast teaduskirjanduse väljaandjast Carl Emil Johann Mattiesenist, sest kes teine teeks siis seda Sinu tõsidusega?

Kolleegid

ENE-LILLE JAANSON 70

Juba mõned aastad on Ene-Lille Jaanson meie raamatukogu perele endine kolleeg. Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas tervitame teda ikka heal meelel kui kolleegi, kes tegutseb jätkuvalt raamatuloo alal. Ainult et nüüd kulgeb see aeglasemas tempos — mitte iga päev ja terve pika tööpäeva, nagu see kestis 1969. aasta sügistalvest 2001. aasta kevadeni, kui ta oli ametis alates raamatukoguhoidjast vana raamatu osakonna juhatajani ning 1982. aastast *estica/baltica* trükise spetsialistina käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas.

Kokkuvõtteid oma töödest tegi Ene ettekannete, artiklite või trükikataloogidega. Nii on ta tutvustanud Tartu ülikooli raamatukogu eksliibruste ja omanikumärkidega raamatuid, baltisaksa noodivara, geograafiliste kaartide kogu ajalugu ja siinleiduvaid vanu Eesti- ja Liivimaa kaarte. Aga ka kaugema aja teadusloolasi ja raamatukoguhoidjaid, kelle isiklikud kogud või tegevus on olnud olulised Tartu ülikooli raamatukogule — J. Fr. von Recke, K. E. von Baer, O. Freymuth.

Korduvalt esitas Ene meile küsimuse, mida peaks ülikooli raamatukogu pidama oma trüki- ja raamatuloolise uurimistöö prioriteediks. Vastust teadis ta kõige paremini ise, mille ajal ta tegutseb nüüdki. Kaks tema neljast iseseisvast trükisest on jääva väärtusega bibliograafiad Tartu ülikooli trükikoja ja trükikalite tegevusest ja toodangust 17. sajandil ning hiljem, 19.

sajandi algul. Neist ulatuslikumaga — „Tartu ülikooli trükikoda 1632–710 : Ajalugu ja trükiste bibliograafia” (Trt., 2000. 511 lk., ill.) — asetub E.-L. Jaanson eesti raamatuteadlaste ja bibliograafide esiritta. Kümmeaastat väldanud töö tulemusena täpsustas ta argumenteeritult ülikooli trükikoja alguse aastal 1632, mis tähistab ühtlasi Eesti trükinduse sünniaega. Peaaegu 1400 Tartu varatrükise *de visu* kirjeldamise ja ülikooli raamatukogus puuduvatest ulatusliku koopiakogu loomisega valmis *alma materi* ajalugu valgustav allikabaas, mis on oluline filoloogidele, ajaloolastele ja kultuuriloolastele laiemalt. E.-L. Jaanson kapitaalset bibliograafiat on tunnustatud mitmel konkursil: Tartu Raefondi preemia (2001), bibliograafikonkursi auhind (2002), Fr. Puksoo auhind (2003).

Et ükski ettevõtmine ei jääks pensionile saatmisega pooleli, tegeleb Ene viimastel aastatel 19. sajandi Tartu ülikooli teisegi trükkali, M. G. Grenziusele järgnenud Johann Christian Schünmanni elu, tegevuse ja trükitoodangu uurimisega. Selle kohta on oodata ulatusliku artikli ilmumist Saksamaal. Artiklit, mida Ene laiendab eestikeelse trükise käsitlusega, loodame peatselt lugeda ka eesti keeles. Sellega saab valgustatud esimene pool 19. saj Tartu trükinduse ajaloos.

Kuid ärgem unustagem, et eelpooltoodu iseloomustab vaid seda Ene-Lille Jaansonit, kellega koos töötasime raamatukogus. Siia asudes oli tal seljataga poolteist aastakümnet tippsportlase elu korvpallurina ning pälvitud kõrgeimad võimalikud tiitlid tollel ajal — NSVL meistersportlane, ülemaailmsete noorsoomängude võitja (1957), maailmameister (1959). Nende saavutuste aluseid tuleks otsida TÜ kehakultuuriteaduskonna haridusest (1952–1956), nii nagu järgneva eluperioodi valmistas ette teise kõrghariduse omandamine saksa filoloogia erialal 1967. a.

Millega ikkagi seletada edukust nii erinevates valdkondades? Küllap peab Ene oma teadmishimu, visaduse, kohusetunde ja paljude teiste loomumomaduste, nagu ka kehaliste eelduste eest olema tänulik kaasasaadud geenidele. Kas aga ka mitte raskustega võitlemisele varases lapsepõlves, millest nüüd ei pea enam vaikima, vaid mis tulebki järelepõlvedele kirja panna. Ene ise pole seda veel teha jõudnud, ainult kõnelenud on ta meile seda tuhandete kaasmaalaste lugu, millest igatüks on siiski ainuke.

Ene sündis Tartus ühes neist haritlasperedest, kelles nõukogude võim nägi endale 1941. a suurimat ohtu. Ene pooleteiseaastane õde ei saanudki vanemaks, et teada saada, milline lapsepõlv temalt ära võeti. Seitsmeaastane Ene aga arvas, et rongisõit viib ta tubli lapsena Artekki, mille lasteaiatädi oli unelmate paigaks rääkinud. Tegelikuseks sai aga külm ja nälg Põhja-

Siberis. Külakooli venekeelne õpetus kirjutati paberipuuduses varasemate õpilaste vihikutesse ridade vahele või lehtede servale ja kui sedagi võimalust polnud, siis kasetohule. Tinti tehti peedimahlast või tindipliatsi südamest — nutikad leiavad igas olukorras lahenduse. Nüüd imestab Ene ka ise 11-aastase tüdruku ettevõtlikku iseseisvat tegutsemist, et jätkata kooliteed Aleksandrovo rajoonikeskuses ning parandada külast pääsemisega enda ja haige ema olukorda, samuti julgust põgeneda kolm aastat hiljem koos viie tüdruku tagasi Eestisse. Tartu 3. Keskkooli edukas lõpetamine oli võimalik, kuid ülikooli astumiseks oli Ene märgistatud. See sai erandkorras teoks üksnes seetõttu, et võimekas sportlasneiu osutus ülikoolile vajalikuks, aga eriala kirjutati talle kindlalt ette.

Ja nii on siis elu Enet ühe käega lõõnud, teisega ka hellitanud. Ene elab õnnelikku pereelu. Lapselapsi on viis ja neist noorimad saavad kohe jalad alla, et suvel vanaema lilleaias vudida, vanemad on ehk saatjaks seene-metsas, suusarajal või jalgrattasõidul.

Raamatukogus on Ene ikka oodatud. Kas arutame tööga seonduvat või midagi elulist, on tema arvamused sirgjoonelised ja seisukohad kindlameelsed, vahel tundub, et mõtete ergutamiseks isegi meelega intrigeerivad. Saame ka meditsiinialast nõu, sest Ene oskab oma organismi kuulata ja iseenda analüüsimist ka teistele juhatada. Ene sõnal on kaalu ja tema mõnus nali tõstab kõikide tuju.

Head tervist Enele!

Austajate nimel Mare Rand

HILJA KÄSPER 70

Hilja Käspär (neiupõlves Põllusmaa) on sündinud 15. märtsil 1935. aastal Järvamaal Kärü vallas Toosikõnnu külas. Seljataga Türi 1. Keskkool, astus ta 1954. aastal Tartu ülikooli ajaloo-keeleteaduskonda, kust väljus viis aastat hiljem diplomeeritud bibliograafina. Esimeseks töökohaks sai Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi arhiivraamatukogu, 1964–1965 töötas ta Tartu Linna Keskraamatukogus. Sealt kutsuti ta tööle Tartu ülikooli